

Nechutová, Jana

[Trencsényi-Waldapfel, Imre. Gomer i Gesiod]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1958, vol. 7, iss. E3, pp. 148-150

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109361>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

míme, ale které nejsou z pozdějších dob doloženy, b) lineární formy, u nichž jednak velké orthografické zkreslení, jednak kusý kontext nedovolují, aby se badatelé rozhodli z několika možností pro jednu určitou interpretaci, c) tvary, které nelze zatím etymologicky vysvětlit. Za slovníkem apelativ následuje index vlastních jmen osobních (str. 414—427; seznam místních jmen byl podán již na konci prvního oddílu knihy). Do tohoto indexu jsou však zařazena úplně jen jména osob z Ventrisovy a Chadwickovy chrestomatie a z ostatních osobních jmen byl sem pojat jen jistý, i když dosti obsáhlý výbor (srov. zmínku na str. 414). Práce je zakončena rozsáhlou bibliografií (str. 428—433), věcným indexem (434—441) a třemi konkordancemi k číselným označením tabulek (442—452).

Závěrem je třeba ještě říci, že zdaléka ne všechno, co je obsaženo v recenované práci, lze považovat za jisté a bezpečné. Ale nezbývá než opakovat, že bez této knihy by badatelé, pracující v mykénologických otázkách, byli bez jakéhokoliv základu, na kterém by bylo možno dále stavět.

Antonín Bartoněk

Imre Trenčeni—Valdapfel: Gomer i Gestod. Ruský překlad z maďarštiny redigoval V. I. Avdijev. Izdatel'stvo inostrannoj literatury, Moskva 1956, str. 120.

Imre Trenčényi—Waldapfel se ve své knize zabývá otázkou, která byla už velmi často řešena, otázkou vzájemných vztahů mezi Homérem a Hesiodem. Při pokusech o odpověď se dotýká několika významných problémů literárně historických i společenských.

Především se staví velmi optimisticky k otázce jednoty homérských a hesiodovských básní. Je v otázce homérské takřka důsledným unitářem, silně oportunní k antickým zprávám o Homérovi, a se stejnou důsledností se staví za osobnost a dílo Hesiodovo, jak se jeví ve vytvořech, které nás od něho došly, a zůstá i v antické hesiodovské tradici. Uznává je částečnou závislost Hesioda na Homérovi a vyšší stupeň společenského vývoje, který dal vznik dílu Hesiodovu, dovozuje prioritu Homéra, jako už badatelé Jakoby, Rohde, Wilamowitz a m. j.

Svou práci rozdělil Tr. do čtyř kapitol. V první obhajuje jednotu hesiod. básní a snaží se srovnat Hesiodovy autobiografické zprávy s pozdější tradicí o Hesiodově životě (str. 9 n.). Poněvadž je velmi pravděpodobné, že se Hesiodos zúčastnil pohřbu eretrijského vládky Amfidamanta v době lelantské války (Erga v. 650—655), soudí Tr., že Hesiodos skutečně z této války žil. Válku samu klade do první poloviny VII. stol. Asi r. 700 Chalkis, jež se zde s Eretrií střetla, dovršila kolonizaci Thrákie potud, že se od ní mohla nadit vojenskou pomocí a r. 650 si Andros vybojoval samostatnost, což mu jistě bylo umožněno právě oslabením Eretrie za této války. Tak dotvrzuje Tr. mínění většiny badatelů, kteří kladou Hesiodovo dílo do VII. století. Z básníkovy zájmu o jednu událost z lelantské války vyvozuje Tr. ještě i to, že „účast Hesiodova na slavnosti rodové aristokracie měla význam pro určení společenské úlohy pěvců“ (str. 27). Podrobněji se k tomuto konstatování vrací v kapitole čtvrté, kde objasňuje postavení Hesiodova paralelou s působením kazašského pěvce Džambula Džabajeva v našem století na dvorech šlechticů. I on se účastnil soutěží pěvců, jež byly před Velkou říjnovou revolucí spjaty s přežitky rodového zřízení. Zdá-li se nám divné, že se u Hesioda, básníka vyjadřujícího zájmy lidu, projevuje zájem o genealogii, vyjadřující potřeby šlechty, musíme i pro něho přiznat to, co přiznává Tr. v souvislosti s Džambulem: „Pěvci, vyjadřující třídní zájmy lidových mas, museli mít — už pro udržení svého prestiže — všechny znalosti, jež měli jejich soupeři sloužící aristokracii“ (str. 99).

Druhou kapitolu (str. 28—63) věnuje Tr. rozboru Hesiodova podání mythu o střídání věků a o ostrovech blažených. Předně shledává paralely s obdobnými mythy v orientálních bájeslovích (texty chetitské a churitské, texty šumerské, obdoba biblická Dan. 2, 31—45, další obdoby s mytologií perskou a indickou). Tato metoda je ostatně známa od dob Usenerova rozboru pověstí o potopě. Pokud je vhodné mluvit — být s autoritou Gütterbockovou a Dornseiffovou — o Hesiodovu přejímání z mythologie orientální či vůbec o vlivu orientálních mythů na řecký didaktický epos, není naším úkolem řešit. Tr. tento svůj názor zdůrazňuje tím, že Hesioda uvádí jako prvního, kdo přenesl do řecké poesie východní mythus o střídání epoch, jehož výskyt u dalších básníků, Arata a Ovidia, uvádí v souvislosti s tím, že se v jejich dobách orientální prameny staly znovu známými hellenistickým a tím i římským autorům. Od těchto paralel pak Tr. vychází k úvaze o odlišném rázu Hesiodova podání toho mythu. Hesiodos totiž uvádí věků pět — čtyři obvyklé a věk heroů. Tr. se domnívá, že „změny v mythu a vložení věku heroů byly nadiktovány nejen aristokratickým publikem Hesiodovým (jak praví Reitzenstein), ale hlavně jeho vlastní básnickou reputací“. Pro svou popularitu musel právě totiž Hesiodos přistoupit ke kompromisu s tradicí, reprezentovanou hom. básněmi. To je také jeden z Trenčényiových důkazů Homérově priority.

Další výklady v druhé kapitole spolu s kapitolou třetí jsou nejcněnější částí této studie. Autor zde sleduje souvislost řeckého mythu o ostrovech blažených, jež Hesiodos zřejmě

lokalisoval do Itálie, s latinským mythem o zemi Saturnia (Saturnia tellus). Ukazuje, že latinské prvky této báje, jak ji známe na př. z Verg. Georg. II, 173, jsou silně promíšeny prvky řeckými: samo jméno „Saturnia tellus“ vyplývá nejen z toho, že Kronos-Saturnus přišel, byv svržen Diem s nebe, do Itálie, ale souvisí i s bájí, jak ji uvádí Hesiodos, podle níž na ostrovech blažených (t. j. podle Hesioda v Itálii) *τηλοῖ ἀπ' ἀθανάτων τοῖων* (t. j. blaženým héroům) *Κρόνος ἐμβασιλεύει* (Erga v. 169). Dále upozorňuje Tr. na řecký původ odvozování slova Latium od lateo — *λαθεῖν* (protože se zde Kronos skrýval — latuisset), neboť je prý nemyšlitelné, že by národ sám spojoval svou zemi s posmrtnou říší, a jak známo, vlastní jména, jež označují skrývání nebo mizení, jsou tak či onak spjata se smrtí. Kromě toho dává Hesiodos těmto ostrovům blažených některé důležité znaky zlatého věku — zejména pohádkovou úrodnost země, rodící třikrát do roka bez obdělávání. Z těchto pozorování Tr. vyvozuje, že takovéto obrazy doprovázely kolonialistické snahy Řeků, kteří se začali právě v polovině VII. století s tímto cílem o Itálii zajímat. Tomu nasvědčuje i závěr Theonomie, jež Tr. pokládá proti mnohým badatelům za původní a v němž Hesiodos uvádí na př. syny Odysseovy z Kirky, Agria a Latina. Má za to, že oba jsou vlastně symboly latinského obyvatelstva a že tedy Hesiodos chce ideologicky obhajovat kolonizační snahy Řeků.

Ve třetí kapitole odmítá Tr. pokusy o dokazování priority jednoho či druhého básníka vyhledáváním homérských pasáží citovaných Hesiodem a naopak (M. Riemschneiderová, Schwenn, Dornseiff). Stejně záporné stanovisko zaujímá k teorii o „Götterschwank“, již na př. M. Riemschneiderová nejen dokazuje Homérovu poplatnost Hesiodovi, ale dokonce tvrdí, že je mythologický systém Homérův parodií na mythologii Hesiodovu. Vycházeje ze svých pozorování v druhé kapitole, pokouší se Tr. dojít cíle novou cestou: nehledá v Hesiodovi citované hom. pasáží, ale upíná pozornost na místa, kde se u Hesioda jeví širší rozpracování trojského cyklu italskými pověstmi, jež u Homéra chybí. (Hesiodovy větší geografické znalosti, rodokmen Aineiův, Odysseův.) Tato metoda (str. 78 n.), využívající ostatně dosavadního bádání o Hesiodovi, má své přednosti. Ale leckde se Tr. dopouští nedůslednosti: vytýká svým předchůdcům vyhledávání citátů jednoho básníka z druhého („jako by neexistovalo ústní podání“) a vzápětí se sám dopouští obdobné chyby, opírá-li svůj důkaz priority Homérovy Hesiodovým užitím přívlastku „olympiades“ o Musách, jež prý se přece zjevily Hesiodovi na Helikónu (jako by ani neexistovaly konstantní epické přívlastky — vždyť Tr. na jiném místě sám v polemice proti Dornseiffovi nemluví o ústním podání jen co do obsahu bájí, ale i o epické tradici ještě před vystoupením prvního z básníků — o epické tradici co do jazyka a stylu).

Hesiodos ovšem nemohl ovládat tak dokonale epický jazyk a styl jen proto, že snad jeho otec pocházel z Malé Asie. V jeho době už epický jazyk natolik ovládl evropské Řecko, že pronikl i do zaostalé Boiotie. Tr. ukazuje na malou pravděpodobnost předpokladu, že epická tradice se dostala z Malé Asie do Řecka k Hesiodovi, při čemž ji Hesiodos tak rozvinul, že se poesie Hesiodova stala vzorem dokonce i Homérovi, který přece žil přímo na místě zrodu epické tradice. Vyslovuje mínění, že všechny nesrovnalosti ve vztahu Homéra a Hesioda je možno plně rozřešit, připustíme-li, že Homér žil dříve, ale uprostřed rodové aristokracie předních řeckých měst Malé Asie, kdežto Hesiodos žil sice později, ale v jednom z nejzaostalejších území Řecka, uprostřed boiotských rolníků. Proto je pochopitelné, že Hesiodův náboženský svět se ve srovnání s Homérem jeví zastaralejším. Přece však tyto elementy rolnického náboženského světa nemohou zakrýt fakt, že vztahy, jež odrážejí Hesiodovy básně, svědčí o vyšším stupni společenského rozvoje než u Homéra. Při této příležitosti zmiňuje Tr. pozorování K. Latteho, který zjišťuje, že se u Homéra dává přednost svazku pokrevnímu na rozdíl od Hesioda, u něhož stojí v popředí nová teritoriální sousedská spolpolitost.

Čtvrtou kapitolou uzavírá Tr. svou studii v tom smyslu, že Hesiodovu činnost lze datovat (vzhledem k válce lelantské a italské kolonizaci) blíž k 50. letům VII. století, hom. eposy pak do století VIII. Vyslovuje dále svůj názor na lidovou legendu „Certamen Homeri et Hesiodi“: je to tendenční vyprávění, které staví proti sobě ani ne tak dva básníky, jako spíše dva typy básníků: Homéra jako služebníka aristokracie a Hesioda jako jednoho ze zastánců drobných boiotských rolníků.

Na závěr bude zajímavé srovnat Trencsenyiho hodnocení Hesioda s hodnocením G. Thomsonovým, především proto, že se oba tito badatelé snaží o marxistický výklad jeho díla a společenské funkce. Tr. vyhlášeje pokrokovou tendenci ideologie Hesiodovy — zájmy pracující třídy, rolnictva, jsou dle stavěny proti zájmům velkých statkářů. Thomson vidí věc jinak: Hesiodos si uvědomuje všechno utrpení malých rolníků, způsobené hltačností vládnoucích majitelů půdy. Protože však jeho cíl je konservativní — udržet existující řád — obrací se na obě třídy postupně s požadavkem, aby se mírnily ve svých nárocích. Že se na první pohled může zdát hlubším konstatování Thomsonovo, není třeba podotýkat. Uvedomme si však, že obě tato hodnocení závisí jen na velikosti zorného úhlu historického pozorování.

Thomson je jen velkorysejší. (G. Thomson, Aischylos a Athény, český překlad str. 90.)

Do ruštiny byla kniha přeložena proto, že autorova snaha vycházet ze základů marxistické metodologie představuje značný přínos pro sovětskou vědeckou veřejnost. V. I. Avdijev ve své předmluvě především oceňuje autorův zájem o sociální základ starořecké kultury.

Celkem je možno říci, že kladné stránky Trencsenyiho studie, zejména zdařilá aplikace dialektické historické metody, nás opravňují přehlížet její nepatrné nedostatky, na př. drobné nedůslednosti.

Jana Nechutová

Georgius Schnayder: De antiquorum hominum taciturnitate et taecendo. Wroclaw 1956, str. 55 + index auctorum; Praca Wroclawskiego towarzystwa naukowego, Seria A, Nr. 56.

Mezi polskými pracemi z problematiky antické teorie literatury, jež se objevují v posledních desetiletích velmi často, zaujme čestné místo i studie G. Schnaydra o mlčenlivosti a mlčení.

Po krátkém úvodě (str. 5–6), který nás seznamuje s problematikou i dějinami bádání této otázky, začíná vlastní práce ve dvou oddílech. V prvním zkoumá autor případy, které vedly antické pisatele k zamlčení nějaké skutečnosti. Pro snadnější zvládnutí obsáhlé látky rozdělil autor pohnutky, které vedly pisatele k mlčení, podle určitých hledisek. Prvním hlediskem jsou stranické důvody, jež vedly k tomu, že zejména historikové opomíjejí některé události podle svého uvážení. Oblibu tohoto postupu, který shledáváme zvláště bohatě zastoupen v díle Xenofontově, vysvětluje Sch. tím, že Řekové neměli dosud smysl pro historickou pravdu, a dovozuje své tvrzení odkazem na Thukydidu (I 23). Je třeba poznamenat, že stranickost autorů nelze vysvětlit jen tímto. Faktory, které stranickost podmiňují, jsou četné a mají jak subjektivní, tak zvláště objektivní charakter. Další Sch. kategorií je láska k vlasti, která vede k tomu, že autoři opomíjejí cizí národy a kraje, jinou třídní důvody (Sch. je odtrhuje od stranickosti!), jaké vedly Cicerona ke skreslenému chápání Euripidova-Enniova Alexandra, opět jinou literární, jaké vedly Polybia k opomíjení Thukydidu a Xenofonta z obavy před nežádoucí disharmonií stanovisk a zpráv; nemalou úlohu mají výchova, soukromé a intimní důvody, vedoucí k pomlčení jmen nepřátel (aby tak nevěšla ve zbytečnou známost, nýbrž propadla zapomnění) či erotických intimít; mlčenlivost je vyhrazena i určitým stavům: státníkům, vojevůdcům, lékařům. Mlčení lékařů bychom ovšem spíše řadili mezi pozůstatky náboženského mlčení, jež právem Sch. považuje za východisko mlčení určitých filosofických sekt.

Ve druhém oddílu probírá pisatel náhledy antických badatelů na mlčení vůbec a uvádí příklady z antického života, jež ukazují na společenský význam mlčení. Tak je znakem správné výchovy (bičování spartští mladíci), i charakteristickým rysem filosofických škol (pythagorovců, akademiků, Epikteta). Náhledy básníků na mlčení srovnává Sch. s dochovanými výroky filosofů. Vyslovuje názor, že básníci čerpají mnoho od filosofů. Ovšem pozornější pohled na srovnávaná místa (str. 37) snadno zjistí, že tu jde spíše o obecné myšlenky než o přebírání názorů. Obdobných příkladů najdeme na př. v Čelakovského Mudrosloví (Praha 1949, str. 99 n.) celou řadu. Nato se autor zabývá různými příklady mlčenlivosti užitečné i škodlivé a snaží se v některých případech podat jejich vysvětlení. Poslední dvě kapitoly pojednávají o tom, že napsané slovo přináší nesmrtnost tomu, o čem hovoří, a že nejstarší dobu zamlžilo právě to, že o ní prameny mlčí. Sch. správně vyzdvihuje snahu antických pisatelů neupadnout v zapomenutí, tedy období toho, co vede naopak antické pisatele k opomíjení jmen nepřátel, jak jsme již uvedli. Na závěr autor shrnuje své závěry a zdůrazňuje význam mlčení v antickém životě i jeho oslavu na antické scéně. Tu ovšem Sch. opomíjí, neboť ji před ním zpracovala jiná polská badatelka, L. Winniczuk (Meander VI, 1951, str. 284 n.).

Ve svém pečlivém zpracování se autor snažil o nejdůkladnější vymezení jednotlivých kategorií mlčení. Toto jeho dělení je ovšem někdy až příliš podrobné a některé věci, k sobě patřící, od sebe zbytečně odděluje. Tak spíše nežli do kategorie vojevůdců a dopadených spiklenců zařadíme mlčící, a proto i mučené, otroky (str. 29) do kategorie stranickosti a třídnosti (Též odtržené, str. 7 a 18). Jindy zase by věci prospělo, kdyby Sch. přihlédl k okolnostem, doprovázejícím daný jev. Pouhá deskripce někdy nestačí. Tak příklad, že Cicero uvádí Allobrogy jako vzor mlčenlivosti i pro Římány (In Cat. 3, 22 — nikoliv 21 jak text i rejstřík), jest platný jen za jisté situace. Poučné jest srovnat jiné místo z Cicerona, které Sch. neuvádí, kde jest zcela jiný příklad Allobrogů, a to Allobrogů zpupných, žalujících svého vykořisťovatele. Hle, jak se na ně dívá tentokrát Cicero: Hi (Allobroges) contra vagantur laeti atque erecti passim toto foro cum quibusdam minis et barbaro atque immani terrore verborum; quod ego profecto non crede em, nisi aliquotiens ex ipsis accusatoribus vobiscum simul, iudices, audivissem, cum praecipere, ut caveretis, ne hoc absoluto novum aliquod bellum Gallicum concitaretur (Pro M. Fonteio 33).